

EN LIVSGÄRNING

Erik Ers mor i Vefde berättar (1937)
om den gamla goda tiden

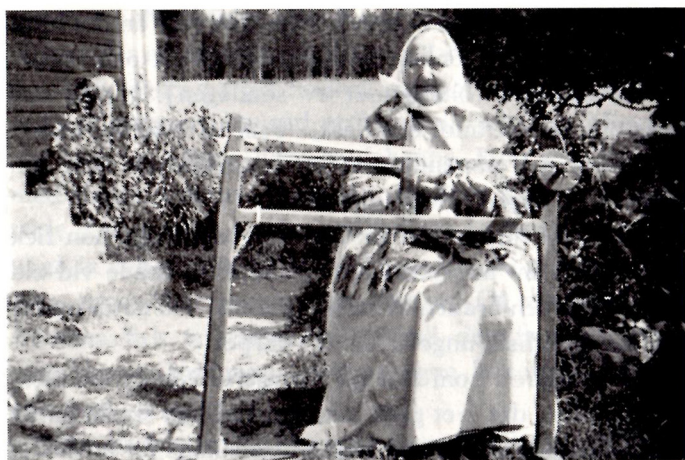
J Vefde by i Fläckebo ligger uppe vid skogsbrynet en liten blomomvuxen (i oktober!) röd stuga som heter Skogsboda. Där inne sitter i sin gungstol en arbetets veteran och tänker på förgången tid. Hennes sonsonson, den pigge 4-årspojken, kallar henne "Boa-farmor", folk i allmänhet säger "Erik Ersmor". I kyrkboken heter hon änkefru Johanna Eriksson, f. Östmark. Eftersom hon på själva den gamla flyttningsdagen, 24 oktober, fyller hela 86 år kanske det kan vara ett memento för moderna hembiträden och andra att höra huru hon som bondpiga fick sträva och slita "i den gamla goda tiden".

Johanna Östmark föddes i Hebo, Västerfärnebo. Fadern var torpare åt den bekante Gusjöbonden Mats Hedbergs far Anders Andersson. Villkoren för en torpare på den tiden: 14 mansdagsverken och 14 kvinndagsverken skulle utföras. För några åkerlappar och foder åt en ko. Stugan var torparens egen. Dagsverket började kl. 5 fm. och höll i till 8 eller 9 på kvällen "eller så länge dom såg". Bränsle fick tagas av "nederfälle". När den enda kon stod i sin, fick lilla Johanna springa ut i byn för att köpa mjölk.

Skogsboda

"Det är detsamma om du får söt eller sur mjölk bara du har något i krukan då du kommer hem", sade modern. Men någon gång kunde hon få gå i byns alla 15 gårdar utan att få tag på något alls (i en gård minns hon att det stod 14 fulla mjölkbunkar på brädet uppe vid taket, men allt skulle ge en tjock fäll av grädde som skulle smöras – hennes kruka blev vackert utan!). Anders Östmark – så var faderns namn – var från Karbenning. Östmarksnamnet tog han från sin svärfar, soldaten, som varit ute i finska kriget och bar som krigsminne en stor "finne" på näsan. Han hade varit hornblåsare och i en viktig stund hade han blåst i sitt horn så väldeliga att näsbenet spruckit. Den gamle soldaten hade haft många böcker om

Ankefru Johanna Eriksson

kriget. På ålderns dagar läste han i dem och grät. Johanna Eriksson minns böckerna men hade aldrig brytt sig om dem – tyvärr. Måne de finns kvar i någon gömma i Västerfärnebo? Anders Östmarks svärmors far var finne till börden och hade rymt hit under det stora kriget. Hans hustru kom efter och paret bosatte sig i Smul-Snaret i Västerfärnebo.

Som femtonårig tog Johanna Eriksson tjänst i Vefde, Fläckebo, 1867. En gång förut hade hon varit till Fläckebo. Då gick hon till Hemmingsbo efter en kanna brännvin åt "en gubbe i Hebo". För besväret fick hon 6 skilling (nästan 1 mil att gå!) Hon kom till sin tjänst som lillpiga hos Jan Jansson i Lars Ors i Vefde en söndag. Gick till fots med sitt knyte under armen. För sitt arbete skulle hon få 6 skilling om dagen och maten (på söndagar bara ma-

ten, men då för tiden arbetade man inte mer än det allra nödvändigaste på söndagen, säger den gamla och tänker på det moderna ohelgandet av söndagen). Maten var riklig och bra. Ärtmos och fläsk. "Fisk va vi aldrig utan", säger hon, och påminner om att hon ofta var med och drog not på dagen och nät på natten.

På kvällen ljustrade man. Det var besvärligt, hon fick ont i magen av torrvedsröken. Ty man ljustrade vid eld både gädda och braxen av stor kvantitet. Vid notdragning fick man småfisk, ungefär en så i varpet.

1868, nödåret, kom hon till Norrgårn. När husbonden, Lars Larsson, det året givit soldaten vad han skulle ha av säd, var bingen alldeles tom. Han måste köpa för hushållet i Svanå (Lars Larsson var landbonde under Svanå bruk). Lillpiggen Johannas lön i Norrgårn blev 8 kronor om året i kontanter samt ett par näverskor, ett par becksömsskor, två linnen, en vardagskjol, ett par räfskinnhandskar av fårskinn samt en mark ull. När intervjuaren skämtsamt frågar, om det inte var lite läppstift och hårspännen också kommer repliken: "Då för tiden fick man inte tid att kamma ut håret mer än en gång i veckan".

Nutida unga flickor kan inte tro, vad vi lillpigor fick utträtta allt. I sommartid vid slåningen fick man upp kl. 3 fm. eller redan kl. 1 då man skulle till utägan. På vintern, då de tre drängarna låg i Norberg och Spännarhyttan och körde malm med hästarna, fick hon upp kl. 3 för att ge oxarna äta och blåfrusen hjälpa husbonden sätta för de envisa djuren för kolskrindorna. På Vefdeskogen hade man en mila och kolen kördes till Svanå med oxarna. En gång hade hon egenhändigt varit med och rivit ut en mila.

Ett otäckt vintergöra var snöskottningen. Hon fick gå i snön till knäna. På den tiden var det bara karlfolken som

bar byxor. När kjolen tjälade och snön skar knäna blodiga då var det att bita ihop tänderna. I Norrgåln skulle man upp och tröska på julaftonens morgon kl. 3. En uråldrig sed var att spara lite säd otröskad till julafton. Men hon var klen att tröska, lillpigan Johanna. Hon slog för högt med slagan. Lyktan i taket gick sönder i glaset och slocknade. Det var tur, sa den snälle Lars Larsson, för nu får vi gå in och slipper frysa ihjäl (det var 30 graders kyla). Men annat blev det när dom kom in! Då vankades gräl. Johanna fick ta lyktan och gå till den fromme Johan Törnblom i Vrenninge och på egen bekostnad få nytt glas isatt.

Efter ett års tjänst i Norrgåln flyttade Johanna till "Erik Ers", nuvarande Jan Matts. Hos Josef Eriksson och hans mamma Karin Ersson stannade hon i inte mindre än 7 år. Josef Eriksson var en ovanlig och originell man och vore värd en utförlig krönika. Han var mycket studiebegåvad, gick i Västerås läroverk och ville bli präst. Men när hans far dog, ville modern ha hem honom till gården. Han blev alltså bonde, men fortsatte i sin enslighet sina studier och dog ogift, sedan han desförinnan sålt sin fädernegård. Johanna Eriksson har gott minne av sin forne husbonde. Han ivrade för att alla i stugorna skulle läsa böcker och skaffa sig kunskaper – en man alltså som var långt före sin tid i fråga om folkbildningsintresse.

Efter de sju åren kom Johanna som "storpiga" tillbaka till Lars Ols och fick nu Jan Janssons son Lars Johansson till husbonde. Hon fick där "stor" lön. 16 kr. kontant årligen samt 2 par näverskor, 1 par pliggkängor, 2 marker ull, 18 alnar väv (6 "grovblaggar", 6 "grannblaggar" samt 6 "lärsväv"). Blaggarnet sålde hon till

smältsmederna i Svanå, som sydde skjortor därav. Dessutom ingick i årslönen ett par räfshandskar, en ullkläanning samt ett ullgarnsförkläde. Hon fick karda och spinna själv och ullgarnet skulle spinnas så grant att en 20 basmans härva kunde "smöjas" (trädas) genom en vigselring.

Man måste fråga sig: Var man aldrig ledig från arbete i den gamla goda tiden? Jo då, upplyser Johanna Eriksson. Varannan söndag var man ledig, så "ordnad ledighet" fanns på sätt och vis. De lediga söndagarna använde man till kyrkogång. Antingen till hemkyrkan, som alltid var fullsatt av folk vid gudstjänsterna, eller långpromenerade man till Haraker och Västerfärnebo. Gick man från Vefde vid förstgångsringningen var man framme vid Färnebo kyrka vid sammanringningen. Apropos kyrkan så meddelar vår sagesman, att hon i sin ungdom hört mycket talas om en märklig präst i Fläckebo som hette Hans Jakob Lundborg. Han var en det heliga ordets man och åstadkom som känt är den väckelse som gick över Fläckebo och som i viss mån lever än. Johanna Eriksson minns, att pastor Lundborg var mycket avhållen. Karin i Erik Ers (Josef Erikssons mor) hade berättat för henne, att när pastor Lundborg flyttade till Kärrobo så gick hon och Sara i Norrgåln den långa vägen dit till fots för att höra hans inträdespredikan.

Men vi återgå till Johanna Erikssons eget livsöde. År 1869 kom landbonden Erik Ersson i Hönäs flyttande till Vefde by, som då ännu var oskiftad. Erik Ersson köpte för 4.000 kr. den gård som nu kallas för "Erik Ers" och ligger sydöst om den gamla byn. Han hade en son som hette August. Av honom och Johanna Östmark blev det en försommardag 1878 ett äkta par. Dom gick ensamma

och lyckliga till fots till komministergården och samman-
vigdes av pastor Lindberg. Därmed började en ny fas i ett
strävsamt liv. De nygifta stannade troget hemma på går-
den som dräng och piga d. v. s. de utförde deras sysslor.
De levde enkelt, arbetsamt och lyckligt. Nio barn, varav
7 äro i livet, kommo så småningom, medförande en bland-
ning av glädje och omtanke åt föräldrarna. En sommardag,
just då det ringde gravöppning för Augusta Johansson i
Lars Ols fick gamle Erik-Ers-far slag och gick inom kort
över gränsen. Då blev det för August och Johanna att
övertaga omsorgen om gården. Från 1891 och till 1929
höllo de ut. Det året blev Johanna Eriksson änka och
gården övergick i ende sonens ägo. Nu har "Sven i Erik
Ers" i sin tur en gift son hemma som medhjälpare. Om
"Erik-Ers-Eriks" son Arne berättas en liten episod, som
kan vara belysande både för honom och hans fromma
"Boafarmor". En vacker dag befann han sig högt upp-
kliven vid stugknuten stirrande mot höjden. Tillfrågad
vad han såg, svarade han: "Jag ser Gud! Där är benen!"
När man höjde blicken mot rymden, kunde man verkligen
urskilja en molnformation, som liknade en stor man på
promenad. "Men Arne, hur kan du påstå att det är
Gud?" – "Jo, sade gossen. "Boafarmor har sagt, att Gud
bor i himlen!" Vad hans farfarmor hade sagt, det var att
lita på, ty för henne bar han stor respekt. Ja, vem som
helst bör bära stor respekt för denna minnesgoda, vördade
och fromma arbetets veteran, som nu glad och belåten
sitter och bidar att Himlens port skall öppnas för henne.

Axel Ericsson.